

PANORAMA CRÍTIC DE LA LITERATURA CATALANA

VI

SEGLE XX

De la postguerra a l'actualitat

Director del volum

ENRIC BOU

Col·laboradors

GLÒRIA BORDONS, ENRIC BOU, FERRAN CARBÓ
CARLES CORTÉS, SHARON FELDMAN, TERESA FÈRRIZ ROURE
ORIOL IZQUIERDO, JORDI MALÉ, VÍCTOR MARTÍNEZ-GIL
MARGALIDA PONS, LLUÍS QUINTANA

Coordinador de la sèrie

ALBERT ROSSICH

Vicens Vives

L'edició d'aquesta obra ha comptat amb una subvenció de la
Institució de les Lletres Catalanes l'any 2009.

Aquesta obra ha estat publicada amb una subvenció de la
Dirección General del Libro, Archivos y Bibliotecas
del Ministerio de Cultura.

Projecte editorial

ANTONI MARÍ

Coordinador editorial

RAMON MASNOU

Índex alfabètic

XAVIER PLA I MARTA PASQUAL

Disseny de coberta: Daniel López

Primera edició, 2009

© ALBERT ROSSICH

Sobre la «Presentació» i la coordinació de la sèrie.

© ENRIC BOU

Sobre «Revolució, resistència i renovació», els capítols «Temps de resistència. Neorealisme i existencialisme», «Temps de resistència. Gèneres i autors», «Llorenç Villalonga», «La renovació literària» i «Revulsió cosmopolita» i la direcció del volum.

© TERESA FÈRRIZ

Sobre el capítol «La literatura durant la Guerra Civil i l'exili».

© VÍCTOR MARTÍNEZ-GIL

Sobre el capítol «Salvador Espriu».

© JORDI MALÉ

Sobre el capítol «Joan Oliver (Pere Quart)».

© CARLES CORTÉS

Sobre els capítols «Mercè Rodoreda» i «Pere Calders».

© FERRAN CARBÓ

Sobre els capítols «Joan Vinyoli», «Joan Fuster» i «Vicent Andrés Estellés».

© GLÒRIA BORDONS

Sobre el capítol «Joan Brossa».

© LLUÍS QUINTANA TRIAS

Sobre el capítol «Gabriel Ferrater».

© MARGALIDA PONS

Sobre el capítol «Blai Bonet».

© ORIOL IZQUIERDO

Sobre el capítol «Alguns debats recents».

© EDICIONES VICENS VIVES, S.A.

Sobre aquesta edició segons l'art. 8 del Reial Decret Legislatiu 1/1996.

Obra protegida pel RDL 1/1996, de 12 d'abril pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual.

Dipòsit Legal: B. 36.718-2009/ ISBN: 978-84-316-9435-7/ Núm. d'Ordre V.V.: Y-793/

Reservats tots els drets. Prohibida la reproducció total o parcial/ Editorial VICENS VIVES.

Avda. de Sarrià, 130. E-08017 Barcelona./ IMPRÈS A ESPANYA. PRINTED IN SPAIN.

ÍNDEX

<i>Presentació</i> , per ALBERT ROSSICH	13
<i>Revolució, resistència i renovació</i> , per ENRIC BOU	17
<i>Bibliografia</i>	28

LA LITERATURA DURANT LA GUERRA CIVIL I L'EXILI

TERESA FÈRRIZ ROURE

<i>Introducció</i>	30
<i>Bibliografia</i>	43
<i>Literatura i grups salvadors</i> (Carles Riba)	54
<i>Literatura de guerra</i> (Joan Oliver)	59
<i>Visions de Mèxic</i> (Pere Calders)	61
<i>La literatura catalana a l'exili</i> (Albert Manent)	64
<i>L'experiència de l'exili i la prosa</i> (Maria Campillo)	69

TEMPS DE RESISTÈNCIA. NEOREALISME I EXISTENCIALISME

ENRIC BOU

<i>Introducció</i>	74
<i>Bibliografia</i>	82
<i>1939, any límit de la literatura catalana</i> (Joaquim Molas)	88
<i>L'edició i la censura</i> (Maria Josep Gallofré i Virgili)	89
<i>Recuperació literària a València</i> (Vicent Simbor i Ferran Carbó)	93
<i>Joan Triadú, obstinat i britànic</i> (Agustí Pons)	95

TEMPS DE RESISTÈNCIA. GÈNERES I AUTORS

ENRIC BOU

<i>Introducció</i>	98
<i>Bibliografia</i>	126
<i>Vista aèria dels anys cinquanta</i> (Margalida Pons)	147
<i>Fundació de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona</i> (Jordi Coca)	150
<i>«Incerta glòria», de Joan Sales</i> (Xavier Pla)	152
<i>La poesia de Màrius Torres</i> (Pere Gimferrer)	155
<i>Els mites a l'obra de Bartra</i> (Feliu Formosa)	157

<i>Agustí Bartra: pàtria i poble</i> (Anna Murià)	159
<i>Maria Aurèlia Capmany</i> (Guillem-Jordi Graells)	160
<i>Martí i Pol: etapa de maduresa</i> (Pere Farrés)	162
<i>El món de Joan Perucho</i> (Julià Guillamon)	164
<i>L'obra de Jordi Sarsanedas</i> (Francesco Ardolino)	166
« <i>Temps Obert</i> », de Manuel de Pedrolo (Jordi Coca)	168
<i>Espinàs, novel·lista</i> (Joan Triadú)	172

SALVADOR ESPRIU

VÍCTOR MARTÍNEZ-GIL

<i>Introducció</i>	175
<i>Bibliografia</i>	180
<i>Espriu i la tradició literària catalana</i> (Octavi Saltor)	186
« <i>Cementiri de Sinera</i> » i <i>el públic</i> (Josep Romeu)	187
<i>L'«homenot» Espriu</i> (Josep Pla)	188
<i>L'obra circular i compromesa</i> (Maria Aurèlia Capmany)	190
<i>Una obra encarada a la mort</i> (Joan Fuster)	191
<i>El poeta civil</i> (Josep M. Castellet i Joaquim Molas)	192
<i>La poesia com un servei</i> (Joaquim Molas)	193
« <i>Primera història d'Esther</i> » i <i>el teatre èpic</i> (Ricard Salvat)	194
<i>Una resposta a Joan Fuster</i> (Joan Ferraté)	195
<i>El sentit del no-res en Espriu</i> (Joan Teixidor)	196
<i>L'anàlisi de l'obra poètica</i> (Josep M. Castellet)	197
<i>El món clàssic en Espriu</i> (Carles Miralles)	200
« <i>La pell de brau</i> » en <i>la trajectòria poètica d'Espriu</i> (Arthur Terry)	202
<i>El símbol del mur</i> (Antoni Vilanova)	203
<i>L'anàlisi cabalista</i> (Rosa M. Delor)	204
<i>L'aproximació iniciàtica</i> (Maria Isabel Pijoan)	205
<i>Les fonts filosòfiques</i> (Rosa M. Delor)	206
<i>Entre la història i l'estructura numèrica</i> (Rosa M. Delor)	207
<i>L'evolució d'un camp metafòric</i> (Rosa M. Delor)	208

JOAN OLIVER (PERE QUART)

JORDI MALÉ

<i>Introducció</i>	210
<i>Bibliografia</i>	213
<i>La presa de consciència històrica</i> (Josep M. Castellet i Joaquim Molas)	216

ÍNDEX

7

<i>L'obra poètica de Pere Quart</i> (Sergi Beser)	217
<i>La poesia de Pere Quart</i> (Josep M. Castellet)	219
<i>Pere Quart, poeta del nostre temps</i> (Antoni Turull)	220
<i>La trajectòria poètica de Pere Quart</i> (Helena Mesalles)	222
<i>La prosa de Joan Oliver</i> (Josep M. Balaguer)	223
<i>Introducció al teatre de Joan Oliver</i> (Joaquim Molas)	224
<i>El teatre de Joan Oliver</i> (Miquel M. Gibert)	225

MERCÈ RODOREDA

CARLES CORTÉS

<i>Introducció</i>	227
<i>Bibliografia</i>	236
<i>El mite de la infantesa</i> (Carme Arnau)	242
<i>De la realitat al símbol: la darrera narrativa</i> (Carme Arnau)	245
« <i>La mort i la primavera</i> » o <i>l'alternança cíclica dels elements</i> (Carles Cortés)	248
<i>La construcció de la veu narrativa</i> (Maria Campillo)	251
<i>De la preguerra a la postguerra: les primeres novel·les</i> (Neus Real)	256
<i>Rodoreda: entre la pintura i la literatura</i> (Mercè Ibarz)	259
<i>Pròlegs com a epílegs o sobre l'art de narrar</i> (Mònica Miró i Abraham Mohino)	260
<i>Contra la vida, la literatura</i> (Montserrat Casals)	262
<i>Els premis literaris</i> (Marta Pessarrodona)	264

LLORENÇ VILLALONGA

ENRIC BOU

<i>Introducció</i>	266
<i>Bibliografia</i>	272
<i>El mite de Bearn</i> (Joaquim Molas)	278
« <i>L'àngel rebel</i> » (Jaume Vidal Alcover)	281
<i>El nom màgic de «Bearn»</i> (Pere Rosselló Bover)	283
<i>Espai autobiogràfic i novel·la inefable</i> (Vicent Simbor Roig)	287
<i>Els límits de Bearn</i> (Jaume Pomar)	290
« <i>El Gatopardo</i> » i « <i>Bearn</i> » (José Muñoz Millanes)	292
<i>L'ambivalència</i> (P. Louise Johnson)	294

JOAN VINYOLI

FERRAN CARBÓ

<i>Introducció</i>	299
<i>Bibliografia</i>	304
<i>Dues elegies, dues escriptures</i> (Joan Teixidor)	307
<i>Poètica</i> (Josep Maria Sala-Valldaura)	310
<i>Passió poètica i autenticitat</i> (Francesc Parcerisas)	312
<i>Tres directrius del discurs poètic</i> (Ferran Carbó)	314

PERE CALDERS

CARLES CORTÉS

<i>Introducció</i>	318
<i>Bibliografia</i>	324
<i>Pere Calders: de la realitat a la ficció</i> (Amanda Bath)	327
<i>Els recursos estilístics de Pere Calders: la creació de la fantasia</i> (Carme Gregori)	329
<i>Calders i el concepte de literatura</i> (Adolf Piquer)	331
<i>Les raons de la paradoxa</i> (Giuseppe Tavani)	333
<i>La ironia com a estil</i> (Joan Melcion)	336
<i>La creació a través del llenguatge</i> (Joan Melcion)	338
<i>Consciència i moralitat en la narrativa de Pere Calders</i> (Víctor Martínez-Gil)	339
<i>El destinatari de la narrativa de Calders</i> (Salvador Comelles)	341
<i>Calders i l'autor Déu</i> (Josep M. Balaguer)	342

JOAN BROSSA

GLÒRIA BORDONS

<i>Introducció</i>	345
<i>Bibliografia</i>	351
<i>El gir de Brossa cap a la realitat</i> (João Cabral de Melo)	358
<i>La persistència de l'automatisme</i> (Manuel Sacristán)	359
<i>L'obra plàstica de Brossa</i> (Alexandre Cirici)	360
<i>El teatre de Brossa: una investigació en paral·lel a la poesia</i> (Xavier Fàbregas)	362
<i>Les imatges de Brossa, entre la il·lusió i la realitat</i> (Arthur Terry)	364
<i>Les sextines de Brossa</i> (Josep Romeu)	366

ÍNDEX

9

<i>El caràcter antipoètic de la poesia de Brossa</i> (Pere Gimferrer)	367
<i>La literatura com a presa i represa</i> (Glòria Bordons)	368
<i>La poesia com a recerca essencial i com a compromís</i> (Glòria Bordons)	369
<i>La recepció del teatre de Brossa</i> (Jordi Coca)	370
<i>L'obra pública de Joan Brossa: els poemes corporis</i> (Isidre Vallès)	372

LA RENOVACIÓ LITERÀRIA

ENRIC BOU

<i>Introducció</i>	375
<i>Bibliografia</i>	406
<i>El realisme històric</i> (Joaquim Molas)	421
<i>El realisme compromès</i> (Vicent Simbor)	423
<i>Contra el monolitisme</i> (Dominic Keown)	425
<i>Poesia i realisme històric</i> (Enric Balaguer)	427
<i>La generació literària dels setanta</i> (Oriol Pi de Cabanyes i Guillem-Jordi Graells)	430
<i>La novel·la al País Valencià</i> (Vicent Salvador i Adolf Piquer)	433
<i>La literatura als anys setanta</i> (Àlex Broch)	435
<i>Diglossia literària</i> (Lluís Messeguer)	436
<i>Narrativa feminista</i> (Anne Charlon)	437
<i>Terenci Moix: pervertint el cànon</i> (Josep-Anton Fernández)	440
<i>Crisi del teatre</i> (Enric Gallén)	442

GABRIEL FERRATER

LLUÍS QUINTANA TRIAS

<i>Introducció</i>	446
<i>Bibliografia</i>	452
<i>La poesia de l'experiència</i> (Pere Ballart)	457
<i>L'obra crítica</i> (Jordi Cornudella)	460
<i>Corrents crítics predominants</i> (Jordi Julià)	464
<i>El plantejament del poema</i> (Dolors Oller)	466
<i>Models medievals en el "Poema inacabat"</i> (Núria Perpinyà)	468
<i>Dos poemes: "Cambra de la tardor" i "No una casa"</i> (Josep Romeu i Figueras)	471
<i>La poesia de Ferrater en el seu context</i> (Arthur Terry)	474

10 SEGLE XX · DE LA POSTGUERRA A L'ACTUALITAT

JOAN FUSTER

FERRAN CARBÓ

<i>Introducció</i>	479
<i>Bibliografia</i>	483
<i>L'humanisme moral</i> (Joaquim Molas)	488
<i>El fenomen Fuster</i> (Josep Iborra)	491
<i>Fuster, assagista</i> (Francesc Pérez i Moragon)	493
<i>L'estil, una desinfecció de metafisiques</i> (Vicent Salvador)	495

VICENT ANDRÉS ESTELLÉS

FERRAN CARBÓ

<i>Introducció</i>	498
<i>Bibliografia</i>	502
<i>Sobre la poesia</i> (Joan Fuster)	506
<i>Una poètica de despullament i implicació</i> (Jaume Pérez Montaner i Vicent Salvador)	508
<i>Tòpics d'escriptura</i> (Francesc Parcerisas)	509
<i>Del protagonisme intern a la projecció externa</i> (Ferran Carbó)	511

BLAI BONET

MARGALIDA PONS

<i>Introducció</i>	515
<i>Bibliografia</i>	521
<i>Un poeta digerit</i> (Josep Albertí)	524
« <i>Cant espiritual</i> » (Salvador Espriu)	526
<i>Blai Bonet, novel·lista</i> (Xavier Lloveras)	528
<i>Entre l'Escola Mallorquina i els clàssics</i> (Pere Rosselló Bover)	529
<i>Dos itineraris</i> (Xavier Lloveras)	531
<i>La influència dels poetes de la generació del 27</i> (Pere Rosselló Bover)	532
« <i>Parasceve</i> »: <i>el terrorisme d'estat. El teatre de Blai Bonet</i> (Antoni Artigues)	534
<i>Les variacions poètiques de Blai Bonet</i> (Jaume Vidal Alcover)	535
<i>La recerca poètica del sagrat</i> (Àlex Susanna)	536

ÍNDIX

11

REVULSIÓ COSMOPOLITA

ENRIC BOU I SHARON FELDMAN

<i>Introducció</i>	539
<i>Bibliografia</i>	575
<i>Baltasar Porcel: una aventura solitària</i> (Joaquim Molas)	602
<i>L'obra literària de Joan Francesc Mira</i> (Carles Mulet)	605
<i>La maduresa de Benet i Jornet</i> (Rodolf Sirera)	607
«Fugaç», de Benet i Jornet (Enric Gallén)	610
«El dia que va morir Marilyn», de Terenci Moix (Josep-Anton Fernández)	612
<i>Narcís Comadira: la poètica d'enformar la mort</i> (Rossend Arqués)	615
<i>Pere Gimferrer: el llenguatge poètic</i> (Arthur Terry)	617
<i>Pere Gimferrer, una poètica alternativa</i> (Enric Bou)	620
«L'hora violeta», de Montserrat Roig (Neus Real)	623
«Plany de la mort d'Enric Ribera», de Rodolf Sirera (Josep M. Benet i Jornet)	625
<i>La ficció epistolar de Carme Riera</i> (Francesco Ardolino)	626
<i>Quim Monzó: l'escriptor de més?</i> (Manel Ollé)	628
<i>Maria Mercè Marçal, novel·lista</i> (Lluïsa Julià)	632

ALGUNS DEBATS RECENTS

ORIOI IZQUIERDO

<i>Introducció</i>	636
<i>Bibliografia</i>	644
<i>Contra l'estètica tova</i> (Narcís Comadira)	647
<i>Relleu generacional i model de llengua literària als anys vuitanta</i> (Joan Ferraté)	649
<i>Escriure per instint: literatura jove dels anys vuitanta i estructures de poder</i> (Joan Orja)	650
<i>La poesia en la dècada dels anys vuitanta</i> (Francesc Calafat)	654
<i>La generació dels setanta, el relleu dels vuitanta i les lleis internes del sistema literari</i> (Àlex Broch)	656
<i>Tendències de la narrativa catalana dels vuitanta</i> (Josep M. Lloró)	659
<i>Final de segle en el món literari català</i> (Oriol Izquierdo)	661
<i>El debat sobre la normalització de la cultura literària</i> (Enric Sòria)	670
<i>La dramaturgia als anys vuitanta i noranta</i> (Carles Batlle)	672

<i>La dramaturgia al tombant de segle</i> (Francesc Foguet)	674
<i>Les raons de la crítica catalana contemporània</i> (Jordi Galves)	676
<i>La «polèmica Carner» i més antinoucentisme</i> (Jordi Rourera Peret)	678
<i>Catalunya: dues cultures</i> (Julià Guillamon)	681
<i>Índex alfabètic</i>	685

REVOLUCIÓ, RESISTÈNCIA I RENOVACIÓ

ENRIC BOU

I

El 1972 Joan Fuster, en reflexionar sobre què representava escriure una història de la literatura catalana, va dir: «D'una literatura normal es pot parlar en termes plàcids i indiferents, amb un rigor i una objectivitat estrictes; d'una literatura com la catalana, la història de la qual és una lluita per sobreviure, i per sobreviure materialment, és inevitable parlar amb una punta de passió i, per tant, amb moltes confiances implícites». Aquests mots, escrits des de la provocació i la lucidesa radical, expressen la situació de supervivència a la qual estava sotmesa, fins no fa pas tants anys, la cultura (i la literatura) catalana. La situació d'anormalitat havia aconseguit d'impregnar el vocabulari crític dels qui en parlaven, dels qui n'escrivien la història o dels que feien literatura. Alguns llibres de previsió molt pessimista com ara *Primera història d'Esther* de Salvador Espriu, concebut com a «testament» del llegat cultural i lingüístic d'una col·lectivitat, els títols dels assaigs de Joan Triadú, *La literatura catalana i el poble* (1961) i *Llegir com viure* (1963), amb l'èmfasi en el moment històric de resistència i les reflexions sobre la situació, els límits i les dificultats de la cultura catalana, són testimonis d'un estat de coses. Hi podríem afegir la desesperació en la intimitat que expressen les cartes de Joan Oliver, en retornar de l'exili i enfrontar-se amb una realitat lingüística brutalment transformada. Aquests exemples són evidència de les limitacions a partir de les quals s'ha construït la literatura catalana de la Guerra Civil ençà i, al mateix temps, dels condicionaments que han patit la crítica i la història de la literatura a l'hora de valorar-la, que són l'objectiu d'aquest volum VI del *Panorama crític de la literatura catalana* (PCLC).

Moltes coses són mudades des del 1972, quan Fuster va escriure aquests mots. Del temps de guerra i resistència es va evolucionar lentament vers una relativa normalitat, en una renovació en fases. Malgrat l'actitud d'algunes veus dissidents, dels qui s'estimen més de ser cua de lluç i aposten per

participar només en alguna de les cultures veïnes, d'abast més mundial i (creuen) cosmopolita, o els qui encara llegeixen en clau resistent, el cert és que la literatura catalana s'ha transformat de manera considerable a partir de 1939. Aquest volum il·lustra la transformació de l'estudi, des de posicions de lletraferit volenterós a l'assumpció dels mètodes crítics i de la teoria de la literatura a les universitats catalanes. Al llarg dels últims setanta anys ha esdevingut una institució formada per autors, un públic lector en totes les modalitats (lectors, professors, crítics, estudiants) i unes institucions i empreses (biblioteques i editorials) que fan funcionar el sistema d'una manera que s'assembla, *toute proportion gardée*, a la resta de països occidentals.

Un volum com aquest mostra els daltabaixos (en el sentit literal i en l'altre) pels quals ha passat la literatura catalana, reflectits en una terminologia metafòrica que insisteix en la idea de persecució i supervivència: des dels moments dramàtics de la Guerra Civil i l'exili, i la travessa del desert en moments d'intens drama nacional, en els primers anys de la dictadura, fins a l'explosió de fal·lera col·lectiva en la tardor del 2007, quan la literatura catalana fou la convidada oficial a la *Buchmesse* de Frankfurt, i milers d'actes celebraren, en alemany, una literatura en català. Aquest volum remet a una crònica més o menys completa del procés de persecució sistemàtica fins a la quasi extinció i el lent procés de recuperació i, ara amb els mots de Fuster, supervivència.

El *PCLC* vol ser una radiografia, al més acurada possible, de l'actuació de la crítica literària en analitzar el camp de la literatura catalana durant el segle xx. Per això no és una altra «història», sinó que es tracta d'una crònica de la recepció, lectura i consideració dels autors, obres i moviments literaris més importants. La recepció en el sentit del concepte original elaborat per Hans Robert Jauss és el resultat d'una mediació, que té caràcter de negociació, produïda per la vàlua indiscutible de determinats escriptors, en conjunció amb l'impacte que llurs obres han tingut en una comunitat de crítics. A causa de les dimensions immenses de la matèria d'estudi, hi ha hagut uns criteris aplicats a decidir qui s'incorporava en aquest *PCLC*. Si en els autors de segles passats aquesta operació és relativament senzilla i, en algun cas, es tracta de rescatar autors que havien quedat oblidats, l'operació és molt més complexa (arriscada i delicada) en el cas de la literatura contemporània. Facilita la feina el fet de no haver considerat, llevat d'algunes excepcions comptades, les ressenyes periodístiques a diaris i revistes setmanals tipus *magazín*, perquè són textos en general més circumstancials, que poden ser molt importants en la consideració crítica inicial d'un escriptor, però que, en aquest cas, convertien en inassolible el propòsit de donar una idea de l'estat de la crítica literària i de la rebuda que han tingut els escriptors, organitzant-ne una visió panoràmica. En general només es recullen els

estudis crítics publicats en revistes, volums col·lectius o monografies. I només en casos excepcionals es recullen els articles publicats als suplementos culturals o de llibres de diaris i a revistes d'informació general. En alguns, pocs, casos les excepcions són la *Serra d'Or* i la *Revista de Catalunya*. Curiosament molts autors que van ser, o són, molt populars no han despertat les mateixes passions d'estudi entre els especialistes. Per això autors de gran vàlua —tot i tenint en compte el relativisme del terme— poden tenir un molt menor espai dedicat en aquestes pàgines, les quals es limiten a recollir l'impacte crític que han tingut els autors i els llibres que han escrit. En alguns casos pot sorprendre que escriptors de vàlua hagin merescut poca o nul·la atenció per part de la crítica. Aquí ens hem limitat a recollir aquest fet i en molts casos hem indicat la necessitat estudiar més a fons aquests escriptors o problemes literaris. És un toc d'atenció o una guia que pot servir de referència per a estudis futurs.

Quan Nietzsche polemitzà amb els seus connacionals historiadors a propòsit del que ell anomenava la poderosa orientació històrica del nostre temps, no ho feia per negar el valor de la història, sinó per desestabilitzar la complaença amb la qual els alemanys preuaven l'«educació històrica». Els alemanys, deia, només busquen en el passat imatges d'ells mateixos que els confortin, a favor del poder, contra l'acció i eliminant el judici crític. Contra qualsevol mena d'autosatisfacció, Nietzsche proposava un ús alternatiu de la història, que incloïa la possibilitat d'oblidar. Era una estratègia que establí una relació multiforme amb el passat, reconeixent el caràcter de «construcció» que té qualsevol empresa històrica. Dels tres tipus d'història, la monumental, la d'antiquaris i la crítica, destacava d'aquesta última la possibilitat d'establir diàlegs i correccions respecte al present (Magnus i Higgins 1996). Aquesta és, òbviament, una de les possibles raons d'interès del present volum: indicar-nos d'on venim, què s'ha estudiat, per què. És a dir, establir connexions de genealogia amb el present.

Paul Ricoeur, en el seu llibre *La mémoire, l'histoire, l'oubli*, per altres vies, arribava a conclusions relativament semblants. Ricoeur s'ha oposat sempre a la idea que el coneixement històric pot ser un coneixement definitiu o absolut. Contra els postulats de Hegel o Marx, rebutjava la idea d'una sola història universal que incorporés i expliqués, fes comprensibles, les històries locals. També es manifestà contrari a la vella idea positivista que hi ha fets indiscutibles i no interpretables als quals hom pot accedir a través de la memòria o de l'historiador. De tota manera, defensava l'existència d'un coneixement històric objectiu que pot ser veritable. La seva proposta de construcció de la història es fonamentava en l'alternança entre la memòria individual i la col·lectiva. L'operació historiogràfica té, en opinió de Ricoeur, la missió de demostrar, corregir o refutar la memòria col·lectiva. Funciona a

través de tres constituents o activitats interpretatives: la construcció d'arxius que contenen traces del passat; l'explicació i comprensió, és a dir l'establiment de relacions dels fets entre si, tenint present que l'historiador ha de mantenir-se atent als múltiples sentits del «per què», els quals són importants per fer intel·ligibles les accions; i l'elaboració d'una representació verbal d'una part del passat en un text, en una inscripció que és sempre retòrica i interpretativa. Ricoeur ens ensenya que l'operació historiogràfica és sempre de naturalesa interpretativa i, com en la diagnòsi mèdica, ens movem en el territori de les aproximacions, no de les certituds. A més, la memòria és sempre lligada a l'oblit, hi ha sempre alguna cosa del passat que resta oblidada, desapareguda (Ricoeur 2000).

Malgrat que l'operació historiogràfica és sempre interpretativa, és possible de parlar d'objectivitat i de veracitat en la versió de l'historiador. I aquesta operació es fonamenta en els testimonis. Aquesta és una de les missions d'un projecte com el *PCLC*. Una suma de testimonis que aporta proves possibles i que, en la seva construcció polifònica, té un fons de veritat, malgrat que pugui ser revisat o ampliable.

Amb tot, i malgrat les dimensions del desastre viscut per la cultura en llengua catalana, és a les acaballes del segle xx quan s'han afegit altres factors gravíssims que afecten la constitució del fet literari i en replantegen la continuïtat. A diferència del que havia succeït en els segles anteriors, la literatura ha perdut el paper central que havia ostentat en els segles anteriors, i no cal dir que el prestigi de l'escriptor n'ha resultat també afectat. No es tracta només de la competència dels mitjans de comunicació de masses, sinó també de la pèrdua del combat de la competència: altres formes i canals d'expressió (cinema, televisió, música, internet, amb tots els seus derivats) resulten molt més atractives per a les noves generacions. Només cal fer un volt per les aules de les facultats de filologia o veure el que queda dels estudis literaris en els instituts, per adonar-se dels canvis que s'han produït en el món.

Si comparem la literatura catalana amb les altres literatures menors, ben poques de les quals han patit unes condicions de persecució tan brutals, no tem que ha sobreviscut amb molt més prestigi i amb un sorprenent gran nombre d'escriptors, molts dels quals són traduïts i desperten un interès més enllà del domini lingüístic. També és cert que tampoc no hi ha hagut grans aportacions a la cultura occidental, d'impacte mundial, com havia succeït, per exemple, amb Ramon Llull. Però aquest és el signe també de les grans cultures en l'era de la contemporaneïtat (en la qual la globalització cancel·la la idea de geni individual). La literatura francesa o la italiana fa anys que boquegen, malgrat la dimensió i *fortitudo*, sense haver fet cap aportació remarcable (Segre 2005).

La història de la literatura, com ens han recordat Alberto Asor Rosa o Claudio Guillén, no es pot construir de manera unívoca, a partir d'una sola perspectiva, sinó que ha de tenir present el caràcter de sistema, d'una gran complexitat, amb una gran quantitat de ramificacions, íntimament relacionat amb altres dominis lingüístics veïns. També la consideració de què és literatura canvia amb el temps, i també canvien el llenguatge literari i l'expressió (Asor 2009; Guillén 1994). Un dels grans drames que pateix la cultura catalana en el segle xx és que a partir de 1939, a diferència de les grans cultures europees, cal començar de cap i de nou. Els esforços de modernització de finals del xix i inicis del xx són esborrats per la força d'uns decrets i la presència d'uns tancs en els carrers de les principals ciutats. Aquests fets objectius han provocat que florissin amb una certa puixança explicacions de conjunt que tenien present només l'excepcionalitat del cas català, oblidant, o bé posant en segon terme, la possible (necessària!) connexió amb les literatures veïnes. El victimisme resistencialista que es pot respirar a llibres com *Un segle de vida catalana* (1961), obra col·lectiva dirigida per Ferran Soldevila, ha desaparegut o s'ha transformat a la *Història de la literatura catalana* (1986-1987) d'Ariel i, d'altra banda, els estudis sobre literatura catalana s'han disparat en els últims trenta anys. En els volums del PCLC no es pretén pas donar notícia de tot el que s'ha escrit sobre tots els autors. És, per força (d'espai, de temps, de criteri de selecció), una tria deliberada i selectiva. Hem posat èmfasi en els autors més destacats, però parant atenció a autors d'obra més limitada en quantitat. De fet, el criteri més important ha estat el de resseguir la formació de gustos i criteris de lectura, de detectar el sorgiment de l'interès pels autors més coneguts.

II

Aquest volum VI del PCLC tracta de la literatura escrita a partir de la Guerra Civil fins a gairebé l'actualitat. En els volums dedicats a la literatura anterior al segle xx, determinats conceptes internacionals d'historiografia literària tenen un reconeixement i un eco en la historiografia catalana (Barroc, Romanticisme i Realisme, per exemple). Fins i tot en la primera meitat del segle xx, conceptes com els de Modernisme i Noucentisme han servit per articular la comprensió del passat cultural i literari. En canvi, en la literatura de la segona meitat del segle xx hi ha poques unanimitats. En general s'ha optat per unes divisions cronològiques més o menys útils que superen les que van establir els primers estudis de conjunt (Molas 1966; Fuster 1972; Triadú 1985) i que condicionen la proposta d'aquest volum. El volum s'obre amb un repàs de l'eco crític de l'activitat literària en els anys crucials de la guerra i l'exili. Les altres seccions del volum es dediquen als anys de la resis-

tència (1939-1959), és a dir, des del final de la guerra fins a la mort de Carles Riba, que, simbòlicament, marca la fi d'un món i coincideix amb l'inici d'un relatiu afebliment de la política repressiva de la dictadura, amb el consegüent augment d'edicions, traduccions, premis, que indiquen la represa d'una vida pública de la literatura en català. Les transformacions que es produeixen entre el 1960 i el 1982 ocupen una altra secció del volum. Hi troben espai autors lligats més o menys al realisme històric i aquells nascuts després de la Guerra Civil, els quals reaccionen contra els plantejaments restrictius i aposten per una maniobra de revulsió. El 1982 és una data adoptada convencionalment: vol indicar l'establiment d'uns mecanismes (de mercat, d'ensenyament) que són a la base del món d'avui. De fet, malgrat l'atenció que han rebut els intents de periodització i de classificació general, l'enfocament de l'organització d'aquest volum és afí amb els plantejaments que fan alguns dels historiadors de la literatura més respectats. L'èmfasi és, doncs, en el reconeixement que una literatura és construïda a partir d'autors i obres (Asor 2009). Amb tot, una mínima articulació cronològica permet de distingir els moments de canvi més accentuats.

Després de la Guerra Civil no hi ha un moviment que englobi tots els esforços dels literats en una direcció determinada. Les circumstàncies adverses hi contribuïren. En els últims anys s'ha anat perfilant alguna equivalència amb la realitat europea a partir de la utilització de conceptes com els d'«existencialisme» o «neorealisme», però aquests estudis, que són molt prometedors, són encara en un estat inicial (Vall 1994, 1995 i 1996; Simbor 2005). Hi ha un cas, però, que és el de l'anomenat «realisme històric», el qual intenta unificar actituds entorn d'un programa de recuperació global. La idea d'arribar a una entesa entre l'oposició política i elements de la cultura s'articulava a l'entorn d'un compromís amb la realitat.

Coincidint amb la mort de Carles Riba, el 1959 es va produir un canvi important en el panorama cultural i literari català. Les dades fonamentals que l'expliquen són de caràcter humà i sociopolític: el relleu generacional (que la mort de l'il·lustre poeta evidencia, encara que sigui de manera prematura) i les modificacions en els plantejaments repressius de la dictadura franquista. Tot plegat provoca un canvi decisiu: del resistencialisme estricte vers actituds més agosarades, conflictives, jugant amb els límits de les regles de joc imposades pel règim.

A partir de 1960 dominaren el panorama els autors que ja havien començat a publicar, quan eren molt joves, abans de la guerra. Són els casos de Salvador Espriu, Pere Quart, Llorenç Villalonga i Mercè Rodoreda; i comencen a sobresortir d'altres escriptors més joves que havien viscut la guerra com a combatents (Manuel de Pedrolo) o adolescents (Joan Fuster, Gabriel Ferrater, Josep M. Espinàs). A finals de la dècada i a començaments

dels anys setanta s'inicia un gran trasbals quan escriptors de les lles dels nascuts després de la guerra comencen a publicar i fan un desembarcament imponent en el mercat literari (premis, publicacions, diaris i revistes, etc.). Baltasar Porcel, Josep M. Benet i Jornet i Terenci Moix són els capdavanters d'aquest nou grup, un grup que provoca una total revisió dels termes de l'engatjament amb el passat (l'elegia del temps d'abans de la guerra) o amb el present (el resistencialisme militant) que havien tingut els literats de la Guerra Civil ençà (Ferraté 1989). L'evolució de la dictadura vers posicions d'una major permissivitat, per raó de l'obertura internacional que experimenta (ingrés a l'ONU i acords amb la Santa Seu en els anys cinquanta, plans de desenvolupament econòmic, intents de negociació amb la Comunitat Econòmica Europea, etc.), va possibilitar l'accés dels literats a un públic més ampli i un funcionament menys restringit de la cultura catalana, malgrat la continuïtat de la censura o la substitució per l'autocensura a partir de la llei de premsa que promogué el ministre franquista Manuel Fraga Iribarne el 1962. Així mateix, el permís per traduir literatura estrangera al català significa un *boom*, si no de vendes, sí de catàlegs editorials. Hi ha també d'altres condicions, de mercat, que determinen la situació de canvi i renovació que es viu en el mercat editorial. L'Editorial Alcides promocionà obres importants de reflexió històrica sobre el passat i d'avaluació del present: *Un segle de vida catalana* (1961), obra col·lectiva dirigida per Ferran Soldevila, els volums *Llibre de l'any* (1962 i 1963), dirigits per Joan Oliver, i una col·lecció de biografies populars. Un segon element que contribuï a renovar les infraestructures culturals i la possibilitat de tenir plataformes per a la reflexió sobre la literatura van ser les revistes. En els anys cinquanta i seixanta es publicaren de manera intermitent diverses revistes com ara *El Pont* a Barcelona o *Raixxa* a Mallorca. *El Pont*, impulsada per Miquel Arimany, un «croat de la causa» de virtuts excepcionals, no aconseguí el permís de publicació fins el 1969, i *Raixxa*, també per raons de censura, no pogué treure més que un número, el gener de 1953, i després hagué de sortir com a miscel·lània. La *Miscel·lània Raixxa* reunia els cinc fascicles de la revista que no es pogueren publicar. Però fou la *Serra d'Or*, la primera revista d'abast nacional publicada després de la guerra, la que renovà el panorama i tingué un impacte més considerable. Sorgida de la transformació del butlletí *Germinàbit*, fundat per Josep Benet el 1949, es publicà des del mes d'octubre de 1959, dirigida per Max Cahner i Ramon Bastardes. Vinculada als monjos de l'Abadia de Montserrat, en els anys seixanta fou una revista pluridisciplinària, amb seccions dedicades a economia, història, ciències, arquitectura, art, literatura, etc. Aplegava intel·lectuals de moltes tendències amb l'únic objectiu comú de l'oposició a la dictadura i de defensa del catalanisme i de recuperació de la cultura catalana. Els dossiers dedicats a pro-

blemes geogràfics, econòmics, culturals, són instruments imprescindibles per conèixer la cultura catalana pública del moment.

Els premis contribuïren a la difusió de la literatura catalana i a la consolidació d'un mercat. Des dels anys cinquanta es convocaven cada any els premis literaris de la Nit de Santa Llúcia. Després de la mort de Carles Riba, el juliol de 1959, el premi de poesia Óssa Menor canvià de nom, i es conceix des de llavors com a premi Carles Riba. El 1960 intervingué Òmnium Cultural creant el premi Sant Jordi de novel·la, amb una dotació econòmica que volia equiparar-lo amb la del premi Nadal de narrativa espanyola. Des de 1969 també hi participaren les editorials Selecta, Proa i 62. Fou un premi important per donar a conèixer autors com Manuel de Pedrolo o M. Aurèlia Capmany. A banda dels més establerts de poesia i novel·la, l'any 1963 se'n crearen d'altres de narrativa infantil, com el premi Folch i Torres, de narrativa juvenil, com el Joaquim Ruyra, i de teatre, com el Josep M. de Sagarra. Paradoxalment, fou un premi nou, el Josep Pla, creat el 1968 per Edicions Destino, el que va contribuir de manera decisiva a consagrar nous noms: Terenci Moix (1969) i Baltasar Porcel (1970).

Durant els anys seixanta del segle xx es produïren uns canvis substancials en la sensibilitat de la cultura occidental. El *boom* econòmic que es visqué a l'Estat espanyol no fou una dada aïllada, producte d'uns tractats signats en els anys 50, ni el resultat de la incorporació als nuclis de poder d'elements tecnòcrates de l'*Opus*, sinó que es relaciona molt directament amb tot un seguit de canvis —polítics, econòmics, socials, culturals en definitiva—, que es visqueren a tots els països occidentals. Curt i ras: a l'Europa que sorgí de la correlació de forces existent a les reunions de Ialta, es visqueren experiències similars, que esclataren amb força durant la dècada dels seixanta. I a través dels mitjans de comunicació de masses (cinema, ràdio, televisió, i més tard vídeo, ordinador, etc.) s'aconseguí una uniformització efectiva, i gairebé immediata. (Bou 1992 i 2003; Martínez-Gil 1999). Aquest canvi es produeix entorn del 1970, quan un grup molt nombrós de nous escriptors va començar a publicar. Va ser una entrada massiva que va modificar el panorama literari. La publicació de *La torre dels vicis capitals* o la fundació de Llibres del Mall són dos símptomes de valor diferent de l'existència d'una nova estètica. Al País Valencià, els indicadors més palesos són l'operació editorial entorn d'Estellés (inici de l'aparició de l'obra completa, producció febril i difusió massiva), la creació dels premis Octubre de l'editorial d'Eliseu Climent, l'antologia *Carn fresca* i especialment el naixement d'una narrativa vigorosa que destacava contra el rerefons de l'erm novel·lístic anterior. El canvi d'etapa és, sens dubte, més cridaner al sud de l'Ebre, perquè no és només l'aparició d'una nova estètica o d'una sensibilitat i uns plantejaments cívics diferents, sinó que representa, ultra això, un

fet d'infraestructura literària i un increment molt considerable de la producció.

El règim (primer, el franquista; després, la seqüela) rebaixà plantejaments i fou possible d'editar molts més llibres en llengua catalana. Això provocà un relleu editorial i facilità l'accés a la literatura de molts joves, no tan sols del Principat, sinó també de les Illes i del País Valencià, amb una intensitat que feia dècades que no s'havia produït. D'altres factors externs contribuïren a un canvi substancial de plantejaments estètics. Per a molts dels nascuts després del 1939, les consignes victimistes i resistencialistes, que havien dominat els anys anteriors a 1968 (per citar una data convencional), eren poc més que paper mullat. Això tingué una repercussió immediata en l'actitud envers la llengua. Aquesta perdé el caràcter sagrat, i per raons crematístiques, o bé per l'acceptació d'una situació existent *de facto*, el monolingüisme deixà de ser la prova de fidelitat a una literatura. Mai la societat catalana no havia estat tan massivament bilingüe com llavors. De manera que, a banda del problema de la formació lingüística dels lectors i escriptors, es plantejà el de la representació fidel d'una realitat lingüística. Alguns articles recents de Julià Guillamon i de Josep Anton Fernández parlen sobre literatura i immigració i subratllen el contrast entre la riquesa migratòria de Catalunya i la migradesa de les representacions literàries de la immigració (Guillamon 2005; Fernández 2006).

Una de les grans transformacions que s'ha produït en els últims vint anys ha estat la reconversió «mercantil» del sector editorial. Ha perdut importància el valor cultural, de servei a la comunitat, que havien tingut les editorials en els anys de la represa. El cas d'Edicions 62 és paradigmàtic. Entre el 1962 i el 2007 s'ha transformat d'editorial de combat, amb una òbvia responsabilitat cívica, en un «grup editorial» amb unes prioritats econòmiques molt clares. Paral·lelament s'han creat un bon nombre d'editorials petites, com Quaderns Crema, Bromera o Leonard Muntaner, entre altres, amb més atenció al llibre de qualitat. Aquest és un fenomen mundial, però en la literatura en llengua catalana pot tenir més impacte.

III

Sovint, a l'hora d'enfrontar-se amb els textos literaris, els professionals de l'estudi de la literatura, els lectors i la bona gent, dubten entre dues posicions: la d'interessar-se només per l'obra en si, prescindint dels detalls contextuals que expliquen el mateix text o condicionen l'escriptor. O la posició d'interessar-se només pels detalls més concrets de la producció del text, les vicissituds biogràfiques de l'escriptor, l'adscripció més o menys ferma a un moviment estètic, o l'expressió a través de l'obra de posicions ideològiques.

Una i altra posició desemboquen en una exegesi, del text o del conjunt de petites accions que el condicionen, molt emparentada amb l'hagiografia. Uns es fixen en els miracles, els altres en els sants. Són moviments d'alternança entre enfocaments crítics centrípets i centrífugs.

Com plantejava fa uns anys Cesare Segre en una reflexió sobre la història de la literatura, cada autor, cada obra es relaciona amb una perspectiva de la història de manera diversa, ja que en cada una s'hi projecta el món, les aspiracions i els sentiments d'aquest món. Per això es contraposen dos punts de vista: un del text vers el context; i a l'inrevés, del context cap al text. Però, concloïa l'exsemiòtic italià, és millor plantejar-se la història literària com un laberint, el qual no es pot reduir a una proposta lineal, perquè la destruiríem. Millor, doncs, acceptar les voltes i revoltes, el caprici de les transformacions, per arribar a una comprensió més plena i satisfactòria (Segre 2001).

Els estudis monogràfics i les històries de la literatura col·laboren sovint en una tasca de sacralització d'uns autors o d'uns moviments literaris, sense parar prou atenció a les misèries del fet literari. Els autors i llurs obres tenen una vida al marge d'aquesta mitificació que convé de conèixer per tal d'apreciar en tota la seva complexitat l'obra d'art. Al *PCLC* pretenem de cercar un equilibri entre les dues posicions, i informar els lectors de dades contextuais imprescindibles sobre els autors i les obres, i l'organització en un complex entramat de relacions històriques. Però també volem proporcionar al lector uns instruments crítics que li permetin de conèixer millor —llegir, en definitiva— obres fonamentals de la literatura catalana. Aquest debat entre la linealitat i el laberint es tradueix en els estira-i-arronses de l'ordenació en uns capítols que dibuixen una determinada lectura de la transformació del sistema literari i una selecció, discutible si es vol, d'autors majors.

Queden així més clares les diferències de tractament, l'eclecticisme metodològic que dominen l'enfocament i la tria dels textos crítics. Queda justificat també per què el *PCLC* és el resultat de la combinació de diversos conceptes historiogràfics: els moviments civicoculturals (que inclouen corrents estètics i literaris), l'evolució dels gèneres o la periodització històrica. Hi ha, doncs, una combinació de l'anàlisi dels elements que intervenen en la institució literària: escriptors, editors i lectors, i també un seguiment intern de les formes literàries, els apartats generals dedicats als «gèneres».

En una literatura com la catalana hi ha una qüestió que no pot deixar de plantejar-se: la de la unitat en la diversitat. És ben cert que la història de les lletres catalanes és diferent en qualitat i en intensitat en aquest període als diversos àmbits del domini lingüístic. En el període que abasta aquest volum, sembla indiscutible que només en algunes zones del Principat es creen

unes condicions mínimes per al funcionament d'una institució literària amb tots els requisits. Amb tot, hi ha una especial atenció per destacar l'existència de figures o grups de la perifèria i així trencar el centripetisme barceloní. A més, cal remarcar que si es vol fer una història de la literatura catalana, hom ha de fonamentar-se en l'escrita en llengua catalana en el seu domini lingüístic (i a l'exili, en determinats períodes). Però també convé tenir present que, en aquest país, com ja havia indicat el doctor Rubió, conviuen diverses llengües i cultures, cap de les quals no és insensible a la presència de les altres. Aquest fet també hauria de ser recollit per una història que vulgui assajar de comprendre els mecanismes de funcionament de la realitat. I aquesta és una de les grans lliçons que aporta el plantejament dels polisistemes.

Els capítols dels dos volums del segle xx són de dues menes. Uns són de repàs de problemes d'estètica literària i de les principals modificacions en els diversos gèneres. D'altres són breus capítols monogràfics dedicats als autors que la historiografia i la crítica han anat consagrant com els més rellevants de cada període. Així constatem quatre talls temporals que tenen a veure en el primer cas també amb la geografia: «La literatura durant la Guerra Civil i l'exili» a càrrec de Teresa Fèrriz, «Temps de resistència», amb menció de l'interès pel neorealisme i l'existencialisme, a càrrec d'Enric Bou; «Revulsió cosmopolita», a càrrec del mateix autor; i el darrer capítol del volum, «Alguns debats recents», escrit per Oriol Izquierdo. Aquests quatre segments cronològics donen una idea d'algunes de les grans transformacions del segle xx: guerra i revolució; repressió i clandestinitat; nous intents de connexió amb moviments europeus com el realisme social o de revulsió cosmopolita iniciat a finals dels anys seixanta; i el moment de relativa normalització i connexió amb les grans preocupacions occidentals després del final de la dictadura.

Els autors amb capítol individual són els que al llarg dels anys i dels estudis s'han anat consagrant com aquells que, al marge de l'opinió, ai las, de Bloom, tenen un lloc en un possible cànon de la literatura catalana. Són en un primer bloc aquells autors que van veure el món i la carrera literària esventrada i estroncada, respectivament, per la guerra. Autors que en llur majoria havien començat a escriure i publicar abans del conflicte i que van patir-ne de forma notable els efectes: Salvador Espriu (Víctor Martínez-Gil), Pere Quart (Jordi Malé), Mercè Rodoreda (Carles Cortés), Llorenç Villalonga (Enric Bou), Joan Vinyoli (Ferran Carbó), Pere Calders (Carles Cortés), Joan Brossa (Glòria Bordons). Aquestes són les figures que van tenir una responsabilitat cívica i literària, per connectar amb el moment d'esplendor d'abans de la guerra. Un tomb important es produeix a finals dels anys cinquanta i durant bona part de la dècada dels seixanta. Entorn de plante-

jaments esteticopolítics (el realisme històric, de primer) o entorn d'un fet en aparença només generacional, però d'impacte molt profund en els anys següents. Es tracta de l'arribada a la literatura d'una generació de (llavors) joves escriptors, que modificaren completament els termes del debat en el si del sistema literari i, encara més important, afectaren alguns dels escriptors de l'època anterior (per la manera com van escriure des de llavors, o per la fortuna que van tenir entre nous grups de lectors). Casos com els de Joan Perucho i Pere Calders són representatius d'algunes d'aquestes modificacions.

Els autors que m'ha semblat important incloure són aquells que corresponen a una altíssima unanimitat entre la crítica, per raó de la quantitat d'interès crític que han desvetllat: Gabriel Ferrater (Lluís Quintana), Joan Fuster (Ferran Carbó), Vicent Andrés Estellés (Ferran Carbó), Blai Bonet (Margalida Pons). Aquests quatre autors són complementats amb un capítol de discussió sobre les modificacions en els principals gèneres literaris, a més d'un repàs d'alguns dels escriptors que comencen a publicar després de 1968 (Enric Bou).

Aquest darrer volum del *PCLC* és per força una tria deliberada i selectiva, però alhora prou exhaustiva i crítica per donar una idea d'alguns dels autors i obres, dels problemes d'estètica i història literària del 1936 ençà, i hauria de contribuir a la formació del gust i dels criteris de lectura, de la constitució laberíntica del sistema literari.

BIBLIOGRAFIA

- Asor 2009: Alberto Asor Rosa, *Storia Europea della letteratura italiana*, 3 vol., Torino, Einaudi, 2009.
- Bou 1992: Enric Bou, «Sobre mitologies (a propósito de los Novísimos)», *Mythopoesis: Literatura, totalidad, ideología*, Barcelona, Anthropos, 1992, 191-200.
- Bou 2003: Enric Bou, «On Catalan Literature: Behind Mercè's Rodoreda's Secret World», dins M. Isidra Mencos (ed.), *Mercè Rodoreda. A Critical Bibliography (1963-2001)*, New York, Scarecrow Press, 2003, v-xxv.
- Castellanos 1973: Jordi Castellanos, *Guia de literatura catalana contemporània*, Barcelona, Edicions 62, 1973.
- Fernàndez 2006: Josep-Anton Fernàndez, «Thou Shalt Not Covet Thy Roots: Immigration and the Body in Novels by Roig, Barbal, and Jaén», *Romance Quarterly*, 53:3 (2006), 223-235.
- Ferraté 1989: Joan Ferraté, «De generacions», *Provocacions*, Barcelona, Empúries, 1989.
- Fuster 1972: Joan Fuster, *Literatura catalana contemporània*, Barcelona, Curial, 1972.

- Guillamon 2005: Julià Guillamon, «La novel·la catalana de la immigració», *L'Avenc*, 298 (gener 2005), 46-49.
- Guillén 1994: Claudio Guillén, *Teorías de la historia literaria*, Madrid, Espasa Calpe, 1994.
- Magnus i Higgins 1996: Bernd Magnus, Kathleen Marie Higgins, *The Cambridge companion to Nietzsche*, Cambridge, Cambridge University Press, 1996.
- Martínez-Gil 1999: Víctor Martínez-Gil, «El lloc de la literatura en la societat postmoderna», dins Joan B. Culla (dir.), *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, 12, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1999, 314-325.
- Molas 1966: Joaquim Molas, *La literatura de postguerra*, Barcelona, Rafael Dalmau editor, 1966.
- Molas dir. 1986a: Joaquim Molas (dir.), *Història de la literatura catalana*, VII, Barcelona, Ariel, 1986.
- Molas 1986b: Joaquim Molas, «Sobre la periodització en les històries generals de la literatura catalana», dins *Symposium in Honorem Professor Martí de Riquer*, Barcelona, Quaderns Crema, 1986, 257-276.
- Molas 1989: Joaquim Molas, «Pròleg», dins Jordi Rubió i Balaguer, *Il·lustració i Renaixença*, Generalitat Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, 5-19.
- Molas 1999: Joaquim Molas: «Els estudis sobre literatura catalana. 1965-1989», *Obra crítica*, II, Barcelona, Edicions 62, 1999, 281-289.
- Ricoeur 2000: Paul Ricoeur, *La Mémoire, L'histoire, L'oubli*, Paris, Éditions du Seuil, 2000.
- Segre 2001: Cesare Segre, «La storia della letteratura, problema aperto», *Ritorno alla critica*, Torino, Einaudi, 2001, 161-176.
- Segre 2005: «Note per un bilancio del Novecento», *Tempo di bilancio*, Torino, Einaudi, 2005, 7-56.
- Serrahima 1972: Maurici Serrahima, *Dotze mestres*, Barcelona, Destino, 1972.
- Simbor 2005: Vicent Simbor, *El Realisme compromès en la narrativa catalana de postguerra*, València / Barcelona, IIFV / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- Triadú 1985: Joan Triadú, *La poesia catalana de postguerra*, Barcelona, Edicions 62, 1985.
- Vall 1994: F. Xavier Vall i Solaz, «Aproximació a la influència de l'existencialisme en la literatura catalana de postguerra», dins *Els anys de la postguerra a Catalunya (1939-1959)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, 59-72.
- Vall 1995: F. Xavier Vall i Solaz, «L'objectivisme en la narrativa catalana de postguerra», dins Axel Schönberger and Tilbert Didac Stegmann (ed.), *Actes del Desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Frankfurt am Main, 18-25 de setembre de 1994*, I, Barcelona, AILLC / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, 139-154.
- Vall 1996: F. Xavier Vall i Solaz, «L'existencialisme als Països Catalans abans de la postguerra», *Revista de Catalunya*, 112 (1996), 156-164.